

CONFERÈNCIA A EL BORN , BARCELONA, 29 ABRIL 2015

LA GUERRA DELS SEGADORS

EL SEGLE DEL FRED - 2 graus: pous de gel i glaç, collites minses

EL SEGLE DELS SOLDATS: japonesos, mandarins, tàrtars, mogols, otomans

1618 Guerra Trenta Anys: guerra religió i després contra hegemonia Àustries i absolutisme-parlamentarisme: revolta anglesa, Fronda francesa, Nàpols, Portugal, Aragó duc d'Híjar escapçat, Andalusia: duc de MedinaSidonia

1621 Felip IV rei, ruïna econòmica

1624 memorial Olivares

1626 i 1632 Corts i Unió d'Armes:

Contínues picabaralles polítiques entre diputats, consellers, Reial Audiència i el virrei

1635 França declara guerra a Felip IV: 1639 pèrdua Salses, recuperada gener 1640

Hivern primavera 1640 tensió tots entre tots, pagesos i soldats: empresonament diputat Tamarit, Assassinat Monrodon, crema Santa Coloma, Corpus de Sang, assassinat virrei, desordre, entrada tropes reials, Pau Claris, sobirania francesa fins 1652;

1659 Tractat Pirineus, pèrdua Catalunya nord.

L'ESPURNA DE LA REVOLTA

ALLOTJAMENTS Les constants topades obligaren a la Generalitat a dictaminar en què consistien els allotjaments segons les Constitucions catalanes: els soldats tenien dret a

rebre la sal, el vinagre, el foc, el llit, la taula i el servei de les cases pageses on es trobessin allotjats, però no el menjar. Quedaven exempts d'allotjaments l'aristocràcia, els eclesiàstics i els ciutadans.

Eren unes tropes diverses, formades per **valons, napolitans, castellans i flamencs**, mal pagades, mal servides, mal alimentades i que tot sovint, per sobreviure, desertaven o es dedicaven als saqueigs, robatoris, violacions i intimidacions, originant constants altercats entre soldats i pagesos. El doctor Jacinto Valonga, encarregat d'investigar les picabaralles entre l'exèrcit i els pagesos, no s'estava de dir que **mentre no s'assegurés el menjar als soldats, era impossible impartir justícia contra ells**, ja que qualsevol ésser humà afamat podria agafar de la terra el que li manqués per sobreviure si el rei no l'auxiliava.

Els conflictes entre les autoritats catalanes i la Corona creixien i es desbordaven. La derrota de Leucata i la **conquesta de Salses per les tropes franceses l'any 1639** agreujaren la situació, i Olivares ordenà els terços imperials passar l'hivern en terres catalanes per preparar la campanya de 1640. **Ordenà també que les provisions s'aconseguissin amb requises**, fet que enfurismà encara més les autoritats catalanes i principalment el poble, perjudicat directament amb més esforç fiscal. Les queixes i incidents eren continus, i els jutges de la Reial Audiència s'hagueren d'enfrontar violentament amb els habitants de diversos pobles.

distribuï els allotjaments de la soldadesca per terres de l'Empordà, Gironès, Selva i Vallès. El Consell d'Aragó ordenà, en contra de les Constitucions catalanes, allotjar als soldats a **l'estil de Llombardia, un sistema molt més feixuc per al poble, ja que havia d'oferir més serveis i diners als allotjats**. La terra estava esvalotada. El 28 de març de 1640, Ramon de Farners lliurà al batlle de Santa Coloma de Farners dos mosquetons, tres arcabussos i dues carrabines que havia aconseguit de les seves amistats

per defensar-se dels possibles abusos dels soldats i aconsellava al batlle que si *“els soldats son tan desvergonyits que vullan sacajar los llocs no y ha sino pelear valentment y defensar-se com homens de be y procurar ab força polvora y pilotas, que lo demás prou se acomodará, y avisar-me del que anirà succehint”*. Un mes més tard, Gregori Homs, de Girona escrivia a Pere Pau Martí, de Santa Coloma avisant-lo del gran nombre de soldats que arribaven i que n’hi havia tants que no valia la pena refiar-se ni de l’església ni de ningú ja que tant es pagaria per un que es matés com per molts.

LA MORT D’EN MONRODON

L’abril de 1640 el terç comandat per Felipe de Guevara es trobava allotjat en dues úniques cases ruïnoses fora muralles de Santa Coloma de Farners, ja que la població havia refusat allotjar-los. Davant d’aquestes negatives i comptant que el terç de Leonardo de Moles havia de passar també per Santa Coloma, **el virrei ordenà l’agutzil Monrodon que anés a la vila i preparés l’allotjament** per tal d’evitar un segon rebuig. Segons el Sumari de la Diputació del General, Santa Coloma, des de la recuperació de Salses, estigué cada dia amb soldats, o per allotjament o per trànsit, els quals amb bravates es feien donar menjar i beure, pegant els pagesos a bastonades o coltellades i robant-los el que podien.

Veiem què n’opinava el **Consell de Cent barceloní en l’escrit enviat al rei l’octubre de 1640, anomenat *Proclamacion Católica a la Magestad piadosa Felipe el Grande rey de las España***, *“Alojanse diez y doze en una posada, señalando a cada qual tantas bocas, que se comian vivos los labradores y sin atender a la imposibilidad del patron; despues de haverle consumido y robado lo bueno, y mejor de su casa, cogiendole por sus barbas y diciendole mil afrentas, arrastrándole por el suelo, dandole muchos*

espaldarazos y muchas vezes cuchilladas dezian: Que vendiesse su muger e hijos para darles de comer.”

El terç de Leonardo de Moles estava format per 16 companyies, un total de 1.056 boques a alimentar per una població colomenca propera als 900 habitants. La topada entre **Monrodon** i els colomencs era imminent. El primer representava l'opressió i la força indiscriminada de la llei; era un agutzil reial que portava anys **perseguint bandolers, cremant cases de fautors**, empresonant simpatitzants dels marginats, **expulsant habitants dels seus pobles**, i finalment era el que havia **empresonat el diputat Tamarit**. Santa Coloma, per l'altre costat, no era pas precisament una bassa d'oli: plena de fautors del recentment mort bandoler Serrallonga, **Era una mica un poble sense llei**: el batlle s'havia mort el mateix mes d'abril i no n'hi havia de nou, feia disset anys que no es nomenaven jurats, ni tan sols hi havia casa de la vila i el Consell es reunia en el porxo de l'església. El mateix president Pau Claris, quan parla de Santa Coloma de Farners el 4 de maig, no s'està de titllar-la de "*terra montuosa, boscosa y trencada, y la més alta de quantas hi ha per a la guarda y recepció de hòmens facinerosos*". No semblava, doncs, precisament un lloc excessivament controlat per les autoritats.

Tanmateix **l'assassinat de Monrodon és un dels fets més foscos** de la Guerra dels Segadors. L'agutzil reial i els seus servidors arribaren a Santa Coloma i en una carta del 28 d'abril Monrodon defensa els colomencs sobre el fet que no allotgessin al terç de Felipe de Guevara: explica al virrei que tot ha estat una falsa alarma, que els obrers de l'església buidaren cinc cases per allotjar el terç, "*les millors de la vila*", i els donaren tot el que demanaren; l'endemà, quan se n'anaren, se'ls donà el bagatge i tot transcorregué amb pau i quietud. Continuava Monrodon explicant al virrei que si els

colomencs agafaren les armes fou per costum, perquè al rebre forasters es toquen les campanes i tots es troben armats a la plaça (sometent) , però no es maltractà ningú un cop solucionada la falsa alarma.

Res més estrany doncs que els fets succeïts dos dies més tard, el 30 d'abril, en els quals Monrodon fou assetjat en una casa del poble, aquesta incendiada i Monrodon i els seus seguidors assassinats. Sembla ser que, seguint els sistemes d'autodefensa rurals, davant l'entrada del terç els colomencs endreçaren els seus objectes de valor dins l'església, tancaren les seves cases i començaren a refugiar-se a la muntanya, mentre Monrodon els escridassava i intentava fer-los obeir. Fins i tot el seu enterrament és tergiversat per la història. Vegem-ne la **transcripció del Llibre d'Òbits que en fa Parets**, en la qual sembla que s'exculpi als colomencs i es culpabilitzi a Monrodon de la crema de la vila: “ *A 30 de Abril fonch cremat en esta vila, per medi dels forasters, Joan Monrodó algucir real y lo notari y lo porter, que venian per cremar dita vila, y pera ab copiós numero de soldats, Tanmateix, Millàs, que ha consultat els llibres parroquials dóna una altra transcripció menys política i més acostada a la realitat: “El dilluns 30 d'abril va morir D. Miquel Joan de Monrodon, ciutadà barcelonès, algutzir reial, sense haver rebut els sagraments; el seu cadàver, mig cremat, amb la cara cap a terra, fou enterrat en un túmul del cementiri de l'església parroquial el divendres dia 4 de maig de 1640”*. Tanmateix en el Llibre d'Òbits no hi consta cap més enterrament relacionat amb l'incendi o sigui és de creure que només fou mort Monrodón, o bé els altres els enterraren a qualsevol lloc com així sembla que succeí amb un criat seu que es féu escàpol i el mataren i enterraren d'amagat a Farners

No ens queda més remei que llegir les **diferents versions dels fets** per aclarir-ne la veritat. Segons la **versió del mateix president de la Generalitat Pau Claris** Santa

Coloma tenia unes vuitanta cases, l'agutzil Monrodon volia allotjar-hi uns set-cents soldats i els colomencs al veure que no podrien mantenir-los demanaren a Monrodon treure de les seves cases les dones i les robes, escarmentats d'altres vegades que havien passat soldats en trànsit. Monrodon els prohibí treure res amenaçant-los de calar foc a les cases. Un colomenc li digué sorneguerament que caldria molta llenya per cremar tantes cases i Monrodon l'escopetejà *"y el nafrà malament y caygué en terra, de hont se irrità lo poble y apetxugà ha monredon, lo qual se retirà ab sos fadrins tirant, matant y nafrant en una taverna y de allí també tiraren algunes escopetades y mataren y nafraren a molts, y los de la terra posaren foch a la casa ahont morí dit montredó, lo noy y un fadrí"*.

El virrei informa al rei que juntament amb Monrodon, mataren a Josep Thomàs, comissari reial, que deixà dona prenyada amb un fill i a Antoni Pau Martí, notari reial, que deixà un fill orfe de 13 anys. El colomenc Joan Roura escrivia l'any 1726 que en el cementiri contigu a l'ermita de Farners *"hi va esser enterrat lo cos de un criat o fadrí de la Aguazil Monrodon que varen matar serca de dit simentiri lo qual se era escapat de nit ab trons y llamps en la nit que fou cremat lo dit aguazil son amo y altres de sos fadrins que tambe foren cremats junt ab dit aguazil en lo arreal de dita esta vila"*.

Dues versions bastant oposades en part a la de Pau Claris, oferiren la Junta d'Execució i el virrei, en dues cartes enviades al rei el mateix maig. La Junta explica gràficament la mort de l'agutzil a la casa: *"[...]donde le prendieron fuego con tal ímpetu y rigor que murieron allí quemados sin que pudieran escaparse de ello uno de sus criados y cuando se les pidió desde la ventana se le permitiera confesar no vinieron a ello diciendo avia de morir como un impio y pagar la prisión del diputado"*. referint-

se al diputat Tamarit, empresonat per Monrodon uns mesos abans per ordre del virrei. I **el virrei en carta del 7 de maig explica** que Monrodon estava sense armes a la porta de l'hostal, hi calaren foc i quan demanà per confessar li negaren dient-li *“que había de morir como un perro y pagar la prisión del Diputado y habiendo llegado allí unos clérigos y pedídoles sacasen el Santísimo Sacramento se fueron sin usar con ellos ningún acto de piedad”*. Aquests detalls escabrosos en la mort de Monrodon **no agradaren a fra Bernardí de Manlleu, ambaixador de Catalunya a la Cort**, el qual escrigué al virrei acusant-lo de posar més llenya al foc: *“la substancia de las cosas es forços las escriga, pero no la menudencias, ques poden dexar, que irriten molt assi los animos”*.

I encara **una última versió, la del Consell de Cent barceloní en el ja citat escrit Proclamación Católica** d'octubre de 1640 on explica tot l'entrellat: El virrei desestima la intercessió del vescomte de Joc i l'agutzil Monrodon es presenta a Santa Coloma per allotjar els mil homes del terç de Leonardo de Moles . Els colomencs recullen les seves pertinences per guardar-les a l'església i en Monrodon els amenaza de cremar el poble si fugen: *“Y porque le replicó un Forastero, diciendo que avría menester muchos albanyles, echando mano a una pistola le disparó, hizieron sus criados lo mismo, travóse la pendencia, hirieron algunos naturales, retirándose a una casa, y desde allí mataron quatro hombres, hiriendo más de doze. Los forasteros que se hallavan en el lugar, viendo tan opresos a los de la Villa, y que no tenían por donde respirar en tantas penas, pegaron fuego a la casa, y este elemento tomando la mano a la Justicia, les circuyó por todas partes de tal suerte, que (el que en infinitas ocasiones avía escarnecido la muerte, librándose de peligros más vehementes) quedó abrasado de las llamas, encendidas por los suspiros de tanto inocente acusado, de tanto pobre afligido, muriendo sin ser oído de confesores, el que avía cerrado sus oídos a los llantos del*

pueblo, en esta, y muchas ocasiones.” Aquest final mostra clarament l’odi que tenien les institucions catalanes a Joan Monrodon,

Aquests són totes les versions coetànies i històriques dels fets. N’hi podem afegir una literària molt posterior, del segle XIX, de l’escriptor **Víctor Balaguer en l’obra *La bandera de la muerte***, en la qual explica que els que mataren a Monrodon eren antics fautors i amics del bandoler Serrallonga, ja que fou Monrodon qui perseguí i executà les ordres de detenció, multa i aterrament de cases de molts fautors del bandoler l’any 1634. Ficció apart, **la realitat ens mostra dues cares: les versions dels favorables a la política reial (virrei i Junta d’Execució) i les contràries, les de Pau Claris i el Consell de Cent** i fins i tot Miquel Parets en la necrològica de Monrodon. La realitat política també afectà la mort de l’agutzil. **Queda clara la mort (casa cremada), bastant clara la causa immediata (una disputa) i més fosc els protagonistes (colomencs o forasters).**

LA REVOLTA A LA SELVA

Al no poder entrar a Santa Coloma el terç de Leonardo de Moles es retirà cap a Riudarenes i topà amb els colomencs i altres pagesos exaltats que els hi plantaren cara amb el resultat de vuit soldats morts i catorze de ferits. Els soldats forçaren les portes de l’església de Riudarenes i es defensaren des del campanar a arcabussassos,

L’endemà, **dijous dia 3**, continuaren les escaramusses entre els soldats i la gent de la terra, i els soldats tornaren a Riudarenes i **saquejaren i cremaren la rectoria i**

l'església de Sant Martí de Riudarenes. Els soldats aprofitaren que els veïns havien amagat els seus estris de valor a l'església per robar no només aquests sinó tot el material litúrgic. Amb una posició indefensible i amb cada cop més pagesos concentrats, **Moles es retirà altra vegada a les Mallorquines i el 4 de maig aconseguí refugiar-se a Blanes. Mentre l'altre terç, el de Joan de Arce es refugiava a Amer i dies més tard a Girona, l'11 de maig.**

El dia 4 de maig el doctor Puig, jutge de l'Audiència, escriu des de Blanes on explica que els pares caputxins han portat el Sant Sagrament salvat de Riudarenes i opina que aquest s'hauria de tornar en secret al poble *“porque la gente de la comarca con este motivo esta revoltosa”*. L'endemà, dia 5 de maig, el mateix Puig escriu una altra carta també des de Blanes on explica que la gent de Santa Coloma s'està acostant y tenen controlats tots els passos per on han d'arribar els queviures que enviava la ciutat de Girona a Blanes i que no han pogut passar de Caldes y *“se teme no vengan a acometernos porque han amenassado a los de Tordera que si no sacaban los soldados los degollarian”*

Mentre, els jurats de Blanes, **el 5 de maig acceptaven acollir i alimentar els soldats** *“solo que no entren dins la vila per temor de les infàmies que fan per on pàssan y lo que temen més la gent de la terra que nos assolen”*. El terç de Moles acampava fora la ciutat i començava a provocar els primers problemes Refugiat el terç a Blanes, els vilatans i pagesos es dirigiren molts d'ells cap a la muntanya, **a Amer**, on les tropes de Juan de Arce es refugiaren dins del monestir per evitar la topada amb els més de 3.000 selvatans enfurismats, *“ben armats i desesperats”* que assetjaven la vila. El Dr. Guillem Meca, jutge de la Reial Audiència, escrivia el 4 de maig al virrei que eren els que estaven a Santa Coloma els que havien assetjat el terç de Juan de Arce i que tenien tallats i

controlats tots els passos de muntanya i tots els ponts. **finalment, el 7 de maig les tropes de Felipe de Guevara i la resta del terç de Arce, allotjat a Sant Feliu de Pallerols, trencaren el setge d'Amer i es refugiaren a Girona l'11 de maig.**

Quelcom havia canviat en una setmana: de les queixes silencioses i inútils a una Diputació del General incapaç de parar l'absolutisme reial; de les picabaralles de petits i més nerviosos pagesos o rodamóns amb la soldadesca, es passava a un esclat general de protesta, violència i acció directa, amb grups ben armats de vilatans, pagesos, artesans i jornalers que veien com els seus senyors eren incapaços de defensar-los de les agressions i dels ultratges. Els allotjaments foren només la gota que vessà el vas d'una situació cada vegada més inestable, més canviant, on les relacions entre nobles i serfs s'anaven deteriorant, on les viles i ciutats dubtaven i pledejaven cada vegada amb més intensitat contra les jurisdiccions, els abusos i els privilegis. **Era una vertadera revolta del poble, que veia com les lleis i normes només emparaven els poderosos.** darrera la gran política explicada pels historiadors fins ara, hi havia la impotència, el cansament, la consciència d'una nova situació de la classe **més desfavorida de la societat catalana: el camp.** Senyors i ciutats lliures dels allotjaments, mentre pagesos i jornalers havien d'alimentar i aguantar milers de soldats mal pagats, mal vestits i mal alimentats, en un any en el que la collita prometia ser magra.

Si primer fou contra els terços i després contra els ministres de l'administració reial, **la revolta s'estengué també contra les autoritats locals.** Era un esclat contra l'intent de refeudalització per part dels senyors, que havien vist com al llarg dels primers quaranta anys del segle havien minvat les seves rendes senyoriales. Això, juntament amb la cada vegada més forta pressió fiscal del rei, portà a l'esclat social.

Què havia empès aquests pagesos a assassinar a Monrodon, deixar la terra i lluitar? Foren els allotjaments o bé aquests fets van ser només el trencament d'un procés covat

de feia anys contra la pressió reial i els privilegis senyorials refermats? **Assalts a cases de senyors, cremes de negocis, destrucció de pous de neu, crema d'escriptures.** Quan, ho veurem més endavant, els terços cremen la majoria de cases i masies de Santa Coloma de Farners, deixen intactes **les dues cases del noble local Ramon de Farners.** Els colomencs, quan tornen a la vila i veuen el que ha succeït, el primer que fan és cremar les dues cases dels Farners. Venjança? Ràbia? **Simplement un esclat d'impotència davant dels excessius privilegis en un any on, a més dels allotjaments, ja de per sí selectius, les pluges no acompanyaven la collita.** Els allotjaments foren senzillament la gota que féu vesar un got molt ple.

Respecte a la **geografia de la revolta, Zudaire ho té molt clar: la muntanya, plena d'antics bandolers i fautors, deixada de l'autoritat i l'ordre, acostumada a prendre's la seva pròpia justícia i a obeir el seu instint de supervivència.** Els pobles i viles de la plana o la costa, com Sant Feliu de Guíxols o la Bisbal, aguantaren estoicament els allotjaments i les, a vegades, descarades exigències dels terços. Quan aquests se situaren a la muntanya començà la revolta, precisament en el nucli més important dels antics remences i dels recents bandolers: Sant Feliu de Pallerols, Amer, Santa Coloma de Farners, Guillerries, el Cabrerès... **Els jurats de Girona, en els fets de finals de maig a la ciutat, no s'estan de dir que els revoltats eren “pagesos agraviats, ab les cares mascarades y mostatxeres”** a qui en la ciutat només s'hi afegiren els fadrins dels menestrals, o sigui, part del poble menut. **Qui eren realment aquests sollevats?** Mentre les autoritats no paren d'insistir en aquest poble menut, Joan Guàrdia, pagès propietari de l'Esquirol (Cabrerès) en el seu diari ens diu que ell i molts veïns seus formaven part precisament dels revoltats que baixaren a Girona a “escopetejar” soldats dels terços fins que els retiraren fins Perpinyà.

LA CREMA DE SANTA COLOMA

Tanmateix, l'autoritat reial no podia permetre la mort d'un agutzil seu i el menyspreu vers les seves tropes sense posar-hi, no un remei, sinó un escarment. El mateix 1 de maig **el virrei fa una crida perquè en un màxim de tres dies els habitants de Santa Coloma, que havien marxat i desemparat les seves cases, tornin al poble a habitar-les** *“como no sien culpats de la mort, crema y insendi de la persona de Miquel Joan de Monrredon, Alguasil de Sa Magestat, sots pena de sinch sentes lliures barseloneses per quiscun dels contrafahents o de servir remant en les galeres de sa magestat pel temps de sinch anys y de altres penes mayors o menors”*.

Des d'Hostalric, el **Dr. Puig, jutge de la Reial Audiència, comença les dificultoses investigacions i el 3 de maig escriu al virrei que no troba testimonis de la mort de Monrodon** i li demana que vol parlar amb el criat escàpol doncs hi ha moltes versions de cóm es va calar foc a la casa. Es queixa també que s'ha d'alimentar el terç de Leonardo de Moles i que a Santa Coloma encara no hi ha ningú i que encara que hi fossin els colomencs no seria possible allotjar el terç ja que l'intent que ha fet de parlar amb el doctor Marçal, jutge del vescomte de Joc a Santa Coloma, els ha dit que si anaven a Santa Coloma tindrien algun disgust.

El 4 de maig, el virrei comte de Santa Coloma ordenà al Dr. Puig i al capità Josep Oms que, amb una companyia de cavalls, s'ajuntessin amb Leonardo de Moles i anessin a Santa Coloma a allotjar-se *“y hechasen luego por tierra las casas de la villa, vayle y*

jurados emparedando las de los demás del Consejo”, i després arrasar tota la vila, tot i que aquest punt va decidir consultar-ho primer amb el rei ja que “ *si no es dando un tremendo castigo de que les quede eterna memoria no podrá V.M. administrar justicia ni serán respectados sus ministros en Cataluña*” El comte de Santa Coloma intentà sense èxit que els fets de Santa Coloma fossin considerats crim de lesa majestat i ajusticiats els culpables, però les Constitucions catalanes, segons acord de Ferran Catòlic en les Corts de Barcelona de 1481, no permetien castigar aquests crims sense un procés i coneixement de causa, de forma que deixava en mans del rei aquesta consideració.

El Consell d’Aragó opinà que el correcte seria destruir només tres o quatre cases i confiscar les possessions dels seus habitants, sense arrasar tota la vila. El rei acceptà en principi la proposta, ja que es tractava d’intentar parar un fet local i evitar que s’estengués a tot Catalunya en uns moments on les energies bèl·liques havien de dirigir-se cap els Països Baixos i la Llombardia. El mateix rei ordenà fer un càstig exemplar entre les tropes que havien saquejat, robat i cremat l’església de Riudarenes, així com també es proposà un pla per reconstruir la dita església. Però tot es precipità.

L’11 de maig des de Girona Leonardo de Moles comandant del terç napolità i Juan de Arce comandant del terç castellà escriuen al virrei que ja estan junts i disposats a tornar a Santa Coloma per complir les ordres del virrei de demolir les cases. Són més de tres mil soldats i tenen problemes d’intendència. Compten que enderrocar les cases no els costarà més d’una hora però que per aixecar l’honor dels terços com a mínim haurien de passar la nit a Santa Coloma. L’endemà contesta el virrei que convé ràpidament anar a Santa Coloma para “*hacer la demostración que tengo avisado*” i que ell ja enviarà tres-cents cavalls i queviures També li sembla bé que els

terços s'allotgin una nit a Santa Coloma *“para que padezcan los del lugar”*. El virrei ordena al governador Ramon de Calders i a Josep d'Oms **que ja que no hi ha casa del batlle ni dels jurats, que s'enderroquin vint cases dels més culpables**, mentre espera la resposta del rei sobre si s'ha d'enderrocar tot el poble *“que tengo por sin duda lo mandará”*. Si no es podien trobar els més inculpats, que enderroquessin les més importants, els hostals i les cases *“de los que se hubiesen ausentado, pues con ausentarse, se han dado por culpados”*

El 12 de maig, el vescomte de Joch escrivia al virrei dient-li que qui sortiria perdent amb la crema i destrucció de la vila seria ell mateix, com a senyor de la mateixa, quan ell no hi havia tingut res a veure. Amb la destrucció pagarien justos per pecadors: vídues, nens, absents, i se'n ressentirien les rendes de monestirs, hospitals i altres particulars que cobraven censos i pensions dels colomencs. Després de recordar al virrei que el mateix vescomte i els seus súbdits selvatans havien participat en la campanya de la recuperació de Salses del mateix 1640, demanava al virrei que es fes justícia castigant només els culpables; El virrei li retreu que els esforços que ara feia per evitar la destrucció de Santa Coloma, *“no se hayan hecho para atajar los desordenes de sus vasallos y acudir al servicio de S.M”* .

Els soldats arribaren entre les 4 i les 5 de la tarda del 14 de maig a Santa Coloma de Farners, on trobaren el poble buit, però amb les cases obertes amb provisions de menjar i de vi. El governador de Girona, Ramon de Calders, i els mestres de camp intentaren contenir la tropa però aquesta cremà les cases una darrera l'altra. Foren 37 cases cremades a Santa Coloma de Farners i 10 a Riudarenes, quasi les mateixes que les citades per la Generalitat a la Junta de Braços i molt lluny de les 122 citades a la

Proclamación Católica (1640) o de les 200 consignades per Melo i Feliu de la Peña o les més de cent consignades en un document de la parròquia.

La versió de Parets explica que es va decidir entrar a sang i foc a Santa Coloma però que els colomencs, assabentats de la decisió varen arreplegar gent per defensar la terra.

“Entendiendo los designios de los paisanos, no se atrevieron y se retiraron a las Mallorquinas y dando lugar al ardor de los naturales, al cavo de algunos días, con trazas mañas, se capituló que para no quedar la autoridad del Virrey ultrajada, se quemasen ocho o diez casas de las más principales del levantamiento. Vino bien el lugar a esto, entrando el Governador con la cavallería de Perpiñán, después de haver los paisanos dejando solo el lugar y saquearon las casas, sin dejar solo la iglesia, casa del cura y algunas de R. Farnés, pero éstas pasaron al mismo filo después por los paysanos. Los militares lo arruinaron todo, hasta 54 masias que estaban al contorno del lugar y aunque el Governador no deseaba exceder d elo capitulado, no pudo recavarlo con la milicia que procedió con desorden a la ejecución”.

La *Proclamación Católica* explica que el capellà va marxar *“con el Santísimo Sacramento a los montes como hazian los Cristianos con los cuerpos santos en tiempos de los moros.”* Calculen que el vescomte de Joch, que sempre havia servit al rei hauria perdut uns 70.000 escuts en la destrossa i li havia quedat un poble desesperat: marits buscant esposes; esposes plorant els marits morts; casades *“gimiendo su honra ofendida, viejos venerables solloçando la entereza violada de sus hijas; huérfanos por las soledades sin sus padres; y los naturales clamando piedad al cielo, sin casas, pueblo y hacienda. Finalmente, pereció todo un pueblo por un hombre, aviendo de ser el contrario; quedando los vezinos sin haciendas y casas, abrigados de solo el cielo”*

Frase que farà escriure al poeta colomenc Salvador Espriu un poema on reflexiona sobre aquest fet, lligat amb el franquisme:

*“De vegades és necessari i forçós
que un home mori per un poble
però mai no ha de morir tot un poble
per un home sol.*

Recorda sempre això Sepharad”

Des de la crema de Santa Coloma fins el 23 de desembre no hi hagué cap casament a Santa Coloma de Farners. Deixem Parets i el Consell de Cent i llegim la versió d'un dels protagonistes, el governador Ramon de Calders i Ferran en la carta que va escriure al virrei el 15 de maig: quan arriben a mitja tarda no hi ha ningú al poble, només un avi. Els oficials intenten controlar la tropa però no poden i els soldats comencen a cremar més de trenta cases després de saquejar-les. Només hi troben vi i quelcom de menjar i els ha costat molt que els soldats no saquegin l'església. Comenta que la tropa no té menjar. Ofereix una llista de les cases cremades

El mateix 15 de maig Josep d'Oms també escriu al virrei notificant que s'ha complert l'ordre d'enderrocament i diu que malgrat el governador havia dit que només en cremessin vuit, se n'han cremat més de quaranta. Dels culpats en el procés només n'hi dos d'ells que tinguin casa i una d'ells fou cremada, la de T. Turon, sastre que en tenia tres i totes les han enderrocades les demás *“ han sido las mejore;s si tienen culpa o no asta agora no se sabe más de que no an obedesido los pregones”* Dos dies més tard, des de Girona, Ramon de Calders explica que no marxaren fins que veieren que el foc de les cases no cremava la església i que quedaren dues cases sense cremar: l'església i una casa de Ramon de Farners anomenada la Torre *“y una altra casina del mateix Ramon y*

els colomencs al tornar les cremaren al ser traydores don Ramon y sus mayordomos” i així no quedà cap casa sense cremar.

Tanmateix **la versió més completa la llegim en el procés que endegà el bisbe de Girona Gregorio Parcero** per dilucidar les responsabilitats de la crema de l'església de Riudarenes i l'assalt i robatori a la de Santa Coloma. El Procurador Simon Miquel obrí un llarg procés de 168 folis del qual traiem les dades corresponents a Santa Coloma i obviem les més llargues referides a Riudarenes. En la introducció explica que els terços de Leonardo de Moles i de Juan de Arce estigueren a Santa Coloma del 14 al 16 de maig de 1640 i que alguns soldats havien entrat dins l'església a través d'una casa veïna que antigament era un forn de vidre. Un cop dins s'han dedicat a obrir i robar més de vint de les moltes caixes que els colomencs havien portat dins l'església amb les seves pertinences per evitar precisament que els hi robessin. També han anat a robar a la capella de la Verge de Farners on molts pagesos, comptant amb la inviolabilitat de l'espai sagrat, havien guardat joies, mobles i robes. Entre moltes de les cases cremades citen la del mossèn Salvi Serra prevere beneficiat de l'església parroquial per valor de dues-centes lliures i també han cremat les escriptures de la notaria pública o s'hi guardaven els títols de vendes i propietats dels colomencs. El prevere Pere Moner ratifica el dit fins aquí i afegeix que en el dia 14 no quedava ningú en el poble només un home anomenat Camps i alguns criats de Ramon de Farners. L'altre prevere, Félix Rossell testimonia que el dilluns arribaren molts soldats als afores de Santa Coloma i sabent el que havien fet a l'església de Riudarenes, els domers decidiren amagar tots els estris litúrgics i el Santíssim, a Farners. A la tarda entraren els soldats *"y han fet dits soldados tals stragios y accesos que han cremades y enderrocades casi todas las casas de aquella que son algunas sexanta o més. Y todas las dels pagesos que son cinquanta*

masias que sols ni han restades quatre que son casa den Caros del Bosch, casa den Cugulls, casa den Ribes de Cuguls y casa den Planes de Farners”.

L’endemà els soldats pugen a Farners s’enduen el Santíssim i pugen muntanya amunt i d’allà estant veuen com els soldats saquegen la capella També destrossaren totes les parres, sarments i fruiters dels voltants del poble. Dalmau Jofre, majordom de Ramon de Farners, explica com cremaren les escriptures:” *en un hort den Vernedas y mestra de dita vila que es detras de dit antic forn de vidre y que alli feren un gran monto de ditas escripturas y las cremaren fins que no hi hague paper per cremar”.*

El poble restava cremat i no s’havien trobat culpables físics. El 15 de maig, quan s’està cremant i enderrocant Santa Coloma, el doctor Rafael Puig escriu al virrei des de Santa Coloma dient que en una casa han trobat dues cartes que vol comprovar la lletra i també li recomana que ofereixi perdó a alguns perquè aquests delatin als altres ja que *“siendo tantos los culpados no parece grande el inconveniente librar a dos o tres para perder a muchos”*. Tanmateix, **el 16 de maig el virrei per un costat i el Consell Reial de Catalunya per l’altra escriuen al rei i opinen que s’hauria de parar la repressió ja que sembla que els colomencs haurien demanat un indult i que la opinió pública majoritària catalana no ha estat favorable a l’enderrocament de les cases.** Finalment, el 21 de maig el Consell d’Aragó fa com un resum al rei i explica que foren 56 les cases cremades pels soldats, que el desordre en els terços és total pel desordre dels soldats i que s’hauria de jutjar a Gregori d’Oms i a Ramón de Farners per un suposat delicte d’incitar a la defensa contra els terços i remetre armes als colomencs.

El 17 de maig els terços es retiraren cap a Girona, que no els hi obrí les portes i es dirigiren a buscar refugi cap a Blanes. El mateix dia els colomencs deixaren els seus

refugis de muntanya i tornaren al poble cremat. Els nervis estaven a l'aguait. Així el governador Ramon de Calders explica al virrei que en la mateixa nit es digué que els soldats cremaven un portal i de seguida tocaren la campana i encara que es va veure que era una falsa alarma, dels llocs veïns *“se avisà tota la terra, de manera que aquest matí és arribada molta gent”* que els prengueren unes càrregues de vi i de pa que anaven destinades als terços, i l'agutzil i el sotsveguer salvaren la vida per miracle. El 19 de maig els terços tingueren una topada a Vidreres, on moriren vuit soldats i alguns revoltats. El 21 de maig, segons el Dr. Puig, els colomencs havien amenaçat Blanes i Canet per tenir soldats allotjats. La revolta s'anava estenent i el 22 de maig els pagesos entraren a Barcelona i alliberaren al diputat Tamarit.

De la Selva al Vallès la insurrecció s'anà estenent, i **el 22 de maig els insurgents arribaren a Barcelona i alliberaren el diputat Tamarit.** Un enigmàtic *“mestre de camp català”* féu crides per tal de concentrar el màxim possible d'insurgents a la zona de Tordera per atacar Blanes. Davant la feblesa defensiva de Blanes, el lloctinent i els comandaments dels terços decidiren embarcar la infanteria cap al Rosselló, mentre la cavalleria de Juan de Arce, amb 500 cavalls, travessà el territori cap a Roses; constantment fustigat per masses pageses. **El desgavell era total: a Vic, a Girona, masses pageses entraven a les ciutats i cremaven, destruïen i perseguïen. Les queixes contra aquesta revolta social són enormes: viles i ciutats es lamenten de grups de segadors i pagesos que volten per la terra fent el que els sembla.** Els jurats tanquen les portes de les ciutats, posen més defenses, creixen les rondes per evitar *“...eixos pagesos que vingueren de son propi motiu del Empordà, Selva y Montanya”* diuen a Girona. Eren aquestes hordes les que comandava el famós i desconegut *“mestre de camp català”* i més tard el *“capità general de l'Exèrcit Christià”* que es movia per la

Selva sud, entre Tordera i Sant Celoni. El cas era que tothom tenia pànic. Al llarg del mes de juny i juliol els revoltats de la Selva, l'Empordà i la Muntanya entraren diverses vegades a Girona, on cremaren portals, mataren un home, volgueren cremar les notaries i els arxius i robaren els ramats del Capítol catedralici.

EL FINAL DE LA GUERRA

La terra estava encesa i la revolta social era un fet. El **25 de maig els pagesos de la Selva i l'Empordà entraven a Girona, saquejaven diversos convents i mataven dos capitans, un cavaller i tres ajudants del jutge Meca. La resta de funcionaris reials foren salvats per la decidida intervenció del bisbe i els jurats de la ciutat. El 30 de maig, el Governador General, amb els seus criats, magistrats i escorta, fugia de la ciutat per por de ser assassinat.** El 7 de juny, diada de Corpus, els segadors entren a Barcelona i assassinaren al virrei. **Al llarg del mes de juny i juliol els revoltats de la Selva, l'Empordà i la Muntanya entraren diverses vegades a Girona, on cremaren portals, mataren un home, volgueren cremar les notaries i els arxius i robaren els ramats del Capítol catedralici.**